

ГЕОДЕЗИК ПУНКТЛАРИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ ВА ОБЪЕКТЛАРНИ МАЗКУР ПУНКТЛАРГА БОҒЛАШ

Абдурахмонов С.Н., Хакимов Б.Б., Геодезия ва кортаграфия (Геоинформатика)
йўналиши 2 босқич магистранти.

Ер юзасини ўрганиш, ўзлаштириш ҳамда ер юзасини инженерлик иншоотларини барпо қилиш билан шуғулланадиган барча мутахассислар учун топографик карта кўз бўлиб хизмат қилса давлат геодезик пунктлари таянч асоси сифатида юритилади.

Жойда ўрни узоқ вақт сақланадиган қилиб махсус қурилма ёки мустаҳкам қозик билан белгиланган ва планли координатаси ёки абсолют баландлиги аниқланган нуқтага геодезик таянч пункт дейилади.

Бундай нуқталар йиғиндиси геодезик таянч шахобчаларни ташкил этади. Планли координатаси маълум бўлган таянч пунктга, планли таянч пункт, абсолют баландлиги маълум бўлган таянч пунктга эса баландлик таянч пункт дейилади. Шунга яраша геодезик таянч шахобчаларга бўлинади.

Геодезик таянч шахобчалари, давлат геодезик таянч шахобчалари, маҳаллий геодезик таянч шахобчалари ва план олиш таянч шахобчаларига бўлинади. Давлат геодезик таянч шахобчалари махсус программа асосида барпо қилинади ва барча масштабдаги планларни олишда таянч бўлиб хизмат қилади.

Мамлакатимиз халқ хўжалиги ва муҳофазасига турли илмий ва техникага доир масалаларни ечишда ҳам давлат геодезик таянч шахобчаларига асосланади.

Бугунги кунда давлат геодезик пунктларининг аксарият қисимлари носоз холга келиб қолганини аянч билан таъкидлаб ўтишимиз жоиздир (1-расм).

1-расмда келтирилган ҳолатни кўрадиган бўлсак, республикамизнинг чека жойларида давлат геодезик пунктлари носоз таъмирталаб бўлиб қолганлиги сабабли инженерлик геодезияси масалаларини ечишда ва жойларда геодезик ишларни боғлашда носоз холга келиб қолган пунктлар бирқанча ноқулайликлар келтириб чиқармоқда. Шу сабабли давлат геодезик пунктларини рақамлаштириш ва яратилаётган объектларни рақамли пунктларга боғлаш масалаларини кўриб чиқамиз.

(1-расм)

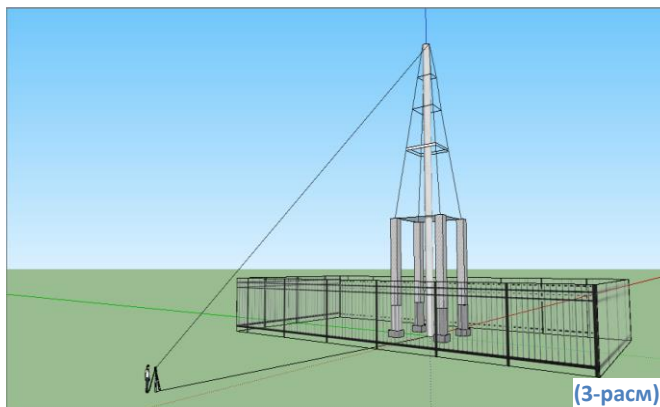

(2-расм)

Иш бошида носоз холга келиб қолган давлат геодезик пунктларининг координаталарини замонавий асбоблар ёрдамида аниқлаб олиш керак бўлади. Бунинг учун 2-расмда келтирилган ҳолатдаги носоз пункт устига 2 частотали, юқорилиги аниқ булган навигатор ўта юқори аниқлик билан ўрнатилади. Ўрнатилган навигатор сунъий йўлдошларлар билан боғланиш имконияти кўриб чиқилади ва тегишли бўлган жойнинг координаталарини

аниқлаш жараёни бошланади. Навигатор мазкур ўрнатилган пунктда жойга қараб 3 соатдан 8 соат оралиғида давом этади (3-расм). Съёмка ишлари тугагач, камерал шароитда олинган қийматлар бўйича ҳисоб-китоб ишлари олиб борилади. Ҳисоб-китоб натижалариги кўра махсус дастурий таъминот ёрдамида давлат геодезик пунктини рақамлаштириш жараёни олиб борилади. Пунктнинг координаталарига кўра дасрурий таъминотда тегишли қатламлар яратилиб олинади ва дасурнинг

ишчи ойнаси орқали натижадаги координаталар добавит қилинади. Координаталар добавит қилинган пунктнинг рақамли ҳолати автоматик тарзда координатага асосланган ҳолда барпо қилинади. Барпо қилинган давлат геодезик пункти махсус рақамлар билан штихланади ва ишчи ҳолатга келтирилади.

Яратилган рақамли давлат геодезик пунктига яратилаётган объектларни гео боғлаш жараёнини

кўриб чиқамиз. Дала шароитида яратилаётган объектнинг майдонига қараб ўтача объектдан 45-50 метр атрофида навигатор ўрнатилиб вақтинчалик база яратилади ва объектни вақтинчалик пунктга боғлаш ишлари олиб борилади. Иш якунланган сўйлаш қийматларига тузатмалар киритилади ва вақтинчалик олинган пункт дастурий таъминотда барпо қилинган давлат геодезик пунктига боғланади ва шу тариқа объектларни рақамли пунктларга боғлаш ишлари олиб борилади.

Хулоса қилиб шуни таъкидлаб ўтиш жоизки, ҳозирда республикадаги ҳудудидаги давлат геодезик пунктларининг аксарият қимси носоз ҳолдалиги сабабли иш жараёни ҳамда сифатига бир қанча салбий таъсир кўрсатмоқда. Бундан ташқари таъмир талаб бўлиб қолган давлат геодезик пунктларини таъмирлаш учун маблағ талаб қилинади, агарда барча давлат геодезик пунктлари рақамлаштирилса юқоридаги келтириб утилган салбий оқибатлар ноқулайлигига барҳам берган бўлар эдик.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Практикум по геодезии. (В.В.Баканова, Я.Я.Карклин, Г.К.Павлова, М.С.Черемисин: Учебное пособие для вузов) М., Недра, 1983, 456 с.
2. Географик ахборот тизимлари фанидан дарслик.